

РЕЦЕНЗИЯ

от

Валентина Ангелова Драмалиева, доктор по философия, професор в секция „Философия и етика“, катедра „Политическа икономика“, УНСС, член на научно жури - Решение на НС на ИФС, Протокол № 27/10.12.2019; Заповед на директора на ИФС – БАН: РД – 09 – 772/18.12.2019

относно

конкурс за професор по професионално направление **2.3. Философия (Етика)**, обявен ДВ бр.89 /12.11.2019 за нуждите на секция „Етически изследвания“, ИФС - БАН

Единствен кандидат в посочения конкурс е **Емилия Васил Маринова**. Тя е магистър по психология (1976) от Московски държавен университет „М. И. Ломоносов“. Придобила е образователна и научна степен „доктор по философия“ (1983) от Институт по философия – БАН, както и научна степен „доктор на философските науки“ (2019) от ИИОЗ–БАН. Тя е доцент (2000) в ИФ–БАН, след преобразуването му – в ИИОЗ–БАН, а сега и в неговия правопреемник – ИФС–БАН. Преди хабилитирането си също е била в ИФ–БАН като асистент (1984) и главен асистент (1990). Понастоящем тя е ръководител на секцията „Етически изследвания“ в института.

Определена съм за рецензент на първото заседание на научното жури - 29.01.2020. По обем и структура рецензията ми е съобразена с чл. 45. (1) (2) на *Правилника на ИФС-БАН за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности*.

Постъпилите материали за конкурса получих на електронната си поща. Те включват копия на публикации и документи, а именно: списък с публикации; копия на тринадесет публикации; молба до директора на ИФС; автобиография; диплома за кандидат на науките /научна степен „доктор“ (№ 13166/21.11.1983); документ за научно звание старши научен сътрудник втора степен /академична длъжност „доцент“; диплома за „доктор на науките“ (№ 1197/14.11.2019); удостоверение за професионален стаж по специалността (почти тридесет и четири години); списък на публикациите за участие в конкурса; списък на цитиранията; списък с участия в научни форуми; удостоверение за докторант; авторска справка с приносите; анотации на публикациите за участие в конкурса; договор за ръководство на научен проект; декларация за оригиналност; четири справки от НАЦИД с минимални изисквания за: доктор по философия, доктор на науките, доцент, професор. За рецензията си се запознах с всички посочени материали.

1. Общо описание на представените материали и сравнителен анализ

От получения *Списък на научните трудове*, с които се кандидатства в конкурса, става ясно, че Емилия Маринова е включила общо тринадесет, от които: I. Монографии – две (2003, 2010); II. Статии и доклади, публикувани в нерелевантни научни издания с

научно рецензиране или в редактирани колективни томове - шест (2005-2019), като три от тях са в български научни списания, а другите три – в сборници; III. Студии, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или в редактирани колективни томове – четири (2007-2018), като три от тях са в научни списания, а една е в сборник; IV. Публикувана глава от колективна монография – една (2010).

Посочените трудове са различни от тези, с които Е. Маринова е кандидатствала за доктор, д.ф.н. и доцент. Това е видно, когато изброеното по-горе се сравни със списъка на всички публикации, представени в *Научната автобиография*, а именно: монографии – пет (1998-2019), като една е колективна; статии в списания и сборници – шестдесет и пет (1980–2019), като една е на руски език в руско списание (2017); студии – единадесет (1994-2018), като една е на английски език в сборник, издаден в САЩ (1994).

Добре е да се види и доколко кандидатът изпълнява зададените от НАЦИД *Минимални изисквани точки по групи показатели за професор*. От справката се вижда, че са нужни общо 550 точки, идващи от пет групи показатели – съответно А (50), В (100), Г (200), Д (100), Е (100). Тези показатели и точки при Емилия Маринова са, както следва:

Показател А – **50 т.** от дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“: „Социално-психични механизми за нравственото формиране на личността“ (1983); диплома № 23266/21.11.1983.

Показател В - **100 т.** от хабилитационен труд – монография: Маринова, Е. (2010) *Начално развитие на моралните чувства*. В. Търново, Фабер, 151 с.

Показател Г – **общо 315 т.** от публикации, както следва:

4. Публикувана монография, която не е представена като основен хабилитационен труд: Маринова, Е. (2003) *Поведение и морално развитие*. Варна, Ситроник, 280 с. **(1x100)**;
5. Публикувана книга на базата на защитен дисертационен труд за присъждане на научна степен „доктор на науките“: Маринова, Е. (2019) *Обективни изследвания на морала и съвременната етика*. В. Търново, Фабер, 260 с. **(1x75=75)**;
7. Статии и доклади, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томове **(6x10=60)**;
9. Студии, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томове **(4x15=60)**;
10. Публикувана глава от колективна монография: Глава 5. Маринова, Е. (2010) *Национална идентификация и морално възпитание*. В: (Маринова, Е., И. Миков, Т. Неделчева, Е. Петрова, Д. Станков) *Морал и национална идентичност*. В. Търново, Фабер, 255с. **(1x20=20)**.

Показател Д – **общо 175 т.** от цитиране, както следва:

13. Цитирания в монографии и колективни томове с научно рецензиране (**16x10=160**);

14. Цитирания или рецензии в нереферирани списания с научно рецензиране (**3x5=15**).

Показател Е - **общо 110 т.** от следното:

1. Придобрита научна степен „доктор на науките“: Диплом №1197/2019 (**1x40=40**);

2. Ръководство на успешно защитил докторант (**1x40=40**);

3. Ръководство на национален научен или образователен проект: „Морал и национална идентичност“ (2006-2010), Дог. 829/0711.2006; финансиран от ФНИ, МОН, ТК-НИ-16.07/2006; отчетен в срок (**1x30=30**).

Справката показва, че Емилия Маринова има **общо 750 точки** и надвишава минималните изисквания на НАЦИД за заемане на академичната длъжност професор.

2. Научна, научно-приложна и педагогическа дейност - обща характеристика

Научната и научно-приложната дейност доминира в работата на кандидата от началото на кариерата ѝ до сега. Тя е автор на над осемдесет научни публикации – монографии, студии, статии, доклади (1977–2019) в областта на психологията, етиката, философията. Заедно с това е съставител и редактор на петнадесет сборника, девет от които в съавторство (1989-2018). Участвала е в двадесет и осем международни и национални научни форуми (1986-2019), като четири са в Русия, а два са международни в България. На много от тях тя е организатор или съорганизатор. Особено внимание заслужава съпричастността ѝ към провеждането на петнадесет ежегодни поредни национални конференции по етика, първата от които е през 2004. Тя е участвала във всички и е организирала повечето от тях. Някои от утвърдилите се вече като традиционни конференции са проведени заедно с други колеги и институции, което влияе позитивно за сплотяването на етическата общност в страната. Е. Маринова допринася много като обединител на колегията и трябва да ѝ се отдаде дължимото за тези усилия и постижения.

Тя е участвала в три и е ръководила седем научни проекта, като два от тях са активни още. Всички са приключили успешно и са довели до издаването на научен труд – монография, сборник. Проектът „Разширяване на етическия дебат в българското общество“ е продължаван три пъти по три години. Е. Маринова е притегателен център за творчески дискусии и изяви.

Заедно с това тя е член на редакционната колегия на електронното научно списание „Етически изследвания“, а от 2017 е негов главен редактор. Била е също член на редакционната колегия (2005-2012) на авторитетното индексирано/реферирано национално научно списание „Философски алтернативи“. Усилията, които тя полага тук, за подбор, редакция и стимулиране на идеи в научната общност, също са безспорни.

Емилия Маринова е автор на седем становища в конкурси за ОНС „доктор“, две становища и една рецензия за академичната длъжност „професор“, едно становище за „доцент“, както и на три рецензии за монографии на други автори.

3. Учебна дейност на кандидата от началото на кариерата

Тази дейност е най-слабо представената в творческата биография на кандидата. Е. Маринова не е заявила подготвени и изнесени лекционни курсове. За сметка на това тя е организирала множество дискусии и презентации на колеги от своята секция, както и на колеги и докторанти от СУ, ТУ, УНСС, НБУ, НСА, БСУ, ВСУ, ВТУ и други висши училища. На тези форуми те са споделяли и развивали идеи, дисертации, публикации.

Научно-преподавателската дейност на доц. д.ф.н. Маринова сочи един успешно защитил докторант - вече доктор по философия. Заедно с това тя е организирала учебната дейност на множество докторанти на секцията, които се обучават в научното звено.

Трябва да изтъкна също големите усилия, които Е. Маринова полага за изграждането и укрепването на секция „Етически изследвания“, която тя понастоящем ръководи в ИФС – БАН. Това е и единственото самостоятелно научно звено по етика в страната, което не е случайно. Висока оценка заслужава също и грижата за попълването на секцията с млади колеги и осигуряването на приемственост в научните изследвания.

4. Съдържателен анализ на научните постижения на кандидата

Научните интереси на Емилия Маринова са трайно установени в етиката, но тя се интересува специално от психологията на морала и от развитието на морала, отнесени, както към отделната личност, така и към обществото. Именно заради интереса да изследва личностните и историческите аспекти на моралното развитие, често ѝ се налага да прави препратки към философската аксиология и към психологията – личностна и социална. В произведенията, с които Е. Маринова кандидатства за професор, откроявам **три проблемни области**.

Първо, в контекста на изследването на морала се отделя специално внимание на моралните чувства - едно особено значимо морално явление, което се приема и като един от уникалните механизми, чрез които моралът функционира. Търси се източникът и спецификата на моралните чувства, а през призмата им се изследват поведението и моралният избор. Психологията на морала тук се оказва както поле за изследване, така и поле за търсене на аргументи за особеностите на морала. Темата обединява повечето изследвания на автора и се развива в монографиите: (2003) *Поведение и морално развитие*. Варна, Ситроник; (2010) *Начално развитие на моралните чувства*. В. Търново, Фабер; както и в следните студии и статии: (2005) „All we need is love“ (Размисли за един психоаналитичен проект). *Философски алтернативи*, № 3/4, 78–89; (2007) *Възникване и начално развитие на моралните чувства*. (Видева, Н. - ред.) *Траектории на етиката*. София, УИ „Св. Кл. Охридски“, 92–112; (2007)

Моралните чувства и тяхната амбивалентност. *Философски алтернативи*, № 5, 49–62; (2008) „Базовите емоции” и начално развитие на моралните чувства. *Българско списание по психология*, № 1–4, 274–283; (2011) Какво е мястото на моралните чувства в етическия избор? *Българско списание по психология*, № 1–4, 117–124.

Второ, важни акценти в трудовете са свързани с: търсенето на общи културни рамки на морала в общественото пространство и взаимодействието му с фактори, като националния дух и националната идентичност; показването на кризата на духовността и негативното ѝ влияние; търсенето на лостове за стимулирането на морала и за трансформирането на идентичността в желана посока; овладяването на социалните рискове. Проблематиката предполага едно по-широко изследване на социалния живот и определяне на значимите фактори, които го обуславят днес. Търсят се начини за недопускане на рисковете, както и за преодоляване на вече възникналите опасности. В тази посока се представят ролята на етиката и на етиците и очакванията към тях. Приложността на етиката се визира като възможност да се изработват етически прескрипции за преодоляване на моралните опасности в съвременното българско общество, т.е. – като своеобразен етически механизъм за противодействие на моралните рискове. Такива проблеми се дискутират в: (2019) Кой владее „бъга“? Етически изследвания, №4, 2, 158–163; (2011) Отново за етичните рамки на националната самоидентификация. *Българският етнически модел – политическа митологема или проблемна реалност?* С., Авангард Прима, 198–206; (2010) Национална идентификация и морално възпитание. (Маринова, Е., И. Миков, Т. Неделчева, Е. Петрова, Д. Станков) *Морал и национална идентичност*. В. Търново, Фабер; (2008) *Моралът в капана на социализацията*. (Маринова, Е. - ред.) *Етика и социален риск*. Етически студии. В. Търново, Фабер, 150–177.

Трето, значима линия на изследванията е открояването на специалната роля на етическия дебат за постигането на определени цели в обществото и за предпазване от рисковете, визирани по-горе. В този план се осмислят проведените и вече традиционни петнадесет национални конференции по етика, които всяка година дискутират различни горещи проблеми в българското общество, а етическият дебат фактически търси решения. Така се създава единно национално научно етическо пространство, което консолидира етиците, гарантира взаимодействието на научните и академичните общности и провокира интердисциплинарността. Тези нагласи са очертани в: (2018) *Разширяване на етическия дебат в българското общество*. *Философски алтернативи*, № 2, 124–150. А в статията (2014) *Етически стандарти и морални опори в лекарската*

професия. (Е. Маринова, С. Попова – ред.) Европейските етични стандарти и българската медицина. С., Български лекарски съюз, се сочи, че социалните институции и етическият дебат имат важно значение за успешно реализиране на националните здравни политики.

Замисълът на основните произведения за участие в конкурса за професор е добре описан от автора. В стегнат вид (на седем страници) са представени анотациите, които интелигентно систематизират търсенията и постигнатите резултати на произведенията, както и връзката между тях, а също: установената приемственост и развитието на идеите.

Емилия Маринова е приложила и *Авторска справка за приносните моменти на кандидата в публикациите, с които участва в конкурса*, където е изтъкнала девет приноса, а за всяко твърдение е посочила референции - по номера на източниците в списъка. Съгласна съм и приемам самооценката за приносите в научната ѝ работа.

5. Колективни публикации – определяне приноса на кандидата

Кандидатът действително сочи колективна монография: Маринова, Е., И. Миков, Т. Неделчева, Е. Петрова, Д. Станков. (2010) Морал и национална идентичност. В. Търново, Фабер, 255 с., но участва в конкурса само с Глава 5, на която е автор (Маринова, Е. Национална идентификация и морално възпитание.) и за която получава двадесет точки по критериите на НАЦИД. Приносът в колективната публикация е ясен.

6. Отражение на научните публикации в литературата (цитиране)

В своята *Научна автобиография* Е. Маринова е посочила списък от шестдесет и шест цитирания на авторски произведения, както и списък на четири цитирания на съставителство. За трудовете ѝ има десет публикувани рецензии (1999–2019).

Освен посочения широк списък на цитиранията е приложен и друг - *Списък на цитирания в монографии и колективни томове с научно рецензиране, с които се кандидатства*, където са посочени шестнадесет такива цитирания, както и три рецензии за произведения на кандидата, а това прави сто седемдесет и пет точки според използваните критерии. Посоченото напълно удовлетворява формалните изисквания за цитиране, тъй като минималните изисквания на НАЦИД за професор са сто точки.

Това показва, че минималните изисквания са спазени, а също - че научните публикации на автора имат добро отражение в литературата. Доц. д.ф.н. Емилия Маринова е разпознаваем автор във философските среди у нас.

7. Критични бележки на рецензента по представените трудове

Нямам причини да се съмнявам в *Декларацията за оригиналност*, подписана от Е. Маринова, че представените публикации са подготвени самостоятелно и не повтарят тези, с които е придобила образователната и научна степен „доктор“, научната степен

„доктор на науките" и академичната длъжност „доцент". Доверявам се също и на това, че представените изследвания съдържат теоретични обобщения и решения на научни и научно-приложни проблеми, които съответстват на съвременните постижения, и представляват оригинален принос в науката.

Внимание заслужават и теоретичните, и научно-приложните приноси на Емилия Маринова. Смятам че тя е оценила обективно собствените си публикации и постижения.

Нямам принципни възражения по представените трудове за участие в конкурса.

8. Лични впечатления на рецензента за кандидата и други данни

Имам отлични впечатления от работата на Емилия Маринова. Познавам нейните публикации, както и основните ѝ научни идеи. Тя има изграден афинитет към поведенческите науки и утвърден интердисциплинарен подход в научната, редакторската и организаторската си дейност. Смятам, че допринася и за налагането на тенденцията моралът да се изследва от различни гледни точки – философска, психологическа, социологическа. Нейната енергичност и постоянство са атестат за цялостната ѝ дейност. През годините тя има категорични заслуги за утвърждаването на етичския дебат у нас, както и за обединяването на етичската колегия. Специално внимание заслужава и това, че тя е един от познавачите на творчеството на теоретиците на етиката в България, както и на етапите, които тази наука бележи у нас.

Убедена съм, че с натрупания опит тя отдавна е готова да бъде професор, а тази академична длъжност ще прибави към работата ѝ още повече отговорности.

9. Мотивирано и ясно формулирано заключение

Смятам, че публикациите и цялостната дейност на кандидата имат научни достойнства. Емилия Маринова демонстрира задълбочени философски и психологически познания и интердисциплинарен подход, а също - усилия и умения за изследователска, редакторска, издателска и организаторска дейност в полето на етиката. Същевременно са налице минималните изисквани точки по задължителните групи показатели, формулирани от НАЦИД, за академичната длъжност „професор". Кандидатът отговаря и на всички други формални изисквания.

Тъй като са изпълнени всички формални и съдържателни изисквания, убедено гласувам да се присъди академичната длъжност „професор" по професионално направление 2.3. Философия (Етика) на Емилия Васил Маринова.

София

22. 02. 2020

Подпис:

(проф. д-р Валентина Драмалиева)